

Masarykova univerzita v Brně

Pedagogická fakulta

Výzkumný návrh

Autor: Marta Bedlánová

UČO: 385600

Předmět: Metodologie 2

Kód předmětu: SP4MP_MTO2

Ročník: 1. navazujícího magisterského studia

Obor: Speciální pedagogika jednooborová

Studium: Prezenční

Datum: 4. 5. 2011

Výzkumný návrh

1. Výzkumné téma

Téma výzkumné práce - Aspekty ovlivňující adaptaci na získanou ztrátu zraku

Zrak poskytuje přibližně 80 % všech dostupných informací z našeho okolí a tak se ztráta zraku bere jako za jedno z nejtěžších postižení. Získaná ztráta zraku obsahuje celou škálu různých omezení a změn v životě, jimž se musí jedinec přizpůsobit a s nimiž je nutné naučit se žít. Adaptabilita čili schopnost vyrovnávání se s měnícími se podmínkami v životě je individuálně dána. Každý jedinec prožívá ztrátu zraku různě intenzivně, ale pro každého ztráta zraku znamená radikální životní změnu.

Adaptace na ztrátu zraku, aspekty ovlivňující vyrovnání se se ztrátou zraku pozitivním a negativním způsobem, role víry při vyrovnávání se s krizí, která následuje po ztrátě zraku, to jsou témata, kterými bych se ráda zabývala ve své diplomové práci. K vybrání této problematiky mě podnítila nezpracovanost těchto témat, které mi připadají důležité pro další, hlubší porozumění lidem se získanou ztrátou zraku.

Hlavní cíl výzkumu

Hlavním cílem výzkumu je zjištění aspektů (mechanismů), které ovlivňují adaptaci na ztrátu zraku a které ze zjištěných aspektů ovlivňují adaptaci negativním nebo pozitivním způsobem. Dále bych se chtěla zaměřit na to, jakou roli sehrává při vyrovnávání se se ztrátou zraku náboženská víra. Součástí mé práce by mělo být také porovnání průběhu adaptace na ztrátu zraku osob označující se za nevěřící s osobami s osobami hlásícími se k určité náboženské tradici.

2. Hlavní výzkumná otázka

Hlavní výzkumná otázka:

Jaké aspekty významně ovlivňují adaptaci na získanou ztrátu zraku?

Vedlejší výzkumné otázky:

Jaké aspekty ovlivňují adaptaci na ztrátu zraku negativním způsobem?

Jaké aspekty ovlivňují adaptaci na ztrátu zraku pozitivním způsobem?

Vyrovnává se osoba hlásící se k určité náboženské tradici se ztrátou zraku lépe než osoba označující se za nevěřící?

Jakým způsobem ovlivňuje ztráta zraku postavení víry u osob považujících se za věřící?

3. Volba výzkumné strategie

Pro svou výzkumnou práci jsem si zvolila kvalitativní výzkum. Kvalitativní výzkumu jsem si vybrala z důvodu předpokládaného malého výzkumného vzorku. Respondenti museli splňovat poměrně přísná kritéria pro výběr do výzkumného vzorku (jednalo se o záměrný výběr vzorku) a mnoho jedinců splňujících je neexistuje. Dalším důvodem pro výběr tohoto typu výzkumu bylo, jak jsem již napsala nezpracovanost těchto témat, které mi připadají důležité pro další, hlubší porozumění lidem se získanou ztrátou zraku. A poslední z důvodů pro výběr kvalitativního výzkumu, není nijak zvlášť významný. Chtěla jsem si vyzkoušet něco nového, protože kvantitativní výzkum jsem již prováděla ve své bakalářské práci.

4. Návrh metody sběru dat

Výzkumná práce obsahuje kvalitativní výzkum, pro který jsem použila jako techniku sběru dat *techniku sněhové koule* („*snowball sampling*“), kdy původní informátor, vede k dalším členům vybrané cílové skupiny. Jednalo se o postupný výběr respondentů. Kontakt na původního informátora mi poskytl Tyflokabinet České Budějovice, o.p.s., kde jsem plnila speciálně-pedagogickou praxi.

Pro získání potřebných dat jsem použila metodu rozhovoru – polostandardizovaný rozhovor v němž jsou určité pasáže strukturované (předem striktně připravené otázky) a některé části rozhovoru nestrukturované (doplňující otázky, libovolné kladení otázek).

Minimální počet zkoumaných jednotek (respondentů) jsem si určila počet 5. Pro výběr respondentů jsem si stanovila určitá kritéria (podmínky pro výběr respondentů). Mezi mnou stanovená kritéria jsem zařadila:

- Musí se jednat o vyzrálou osobnost, která je schopná sebereflexe a určitého nadhledu nad svou životní situací tj. výzkumu se zúčastní pouze osoby starší 20 let.
- Do výzkumu budou zařazeny osoby, které získaly ztrátu zraku ve věku nad 18 let.
- Od získání ztráty zraku muselo uplynout minimálně 6 let.

(aby byl respondent vybrán pro výzkum, musí splňovat všechny 3 podmínky)

Abych našla, odpovědi na výzkumné otázky je nutné, aby součástí výzkumu byli minimálně 2 respondenti, kteří se hlásí k určité náboženské tradici.

5. Úryvek z připravovaného nástroje sběru dat

Kladené otázky byly rozděleny celkem do tří oblastí. První oblast se týkala faktorů, jevů, které mohly nějakým způsobem ovlivnit adaptaci na ztrátu zraku, druhá oblast otázek byla zaměřena na prožívání (negativní/pozitivní) respondentovo procesu adaptace na získanou ztrátu zraku a poslední, třetí oblastí byly otázky zaměřené na spiritualitu člověka během adaptace na získanou ztrátu zraku.

Označení osob v záznamu rozhovoru:

A – moderátor

B – respondent

Scénář rozhovoru

- Jak ve Vašem případě proběhlo sdělení lékařské diagnózy? Jakým způsobem Vás to ovlivnilo?
- Byla v období po sdělení lékařské diagnózy nabídnuta pomoc psychologa?
- Jakou roli sehrála ve Vaší adaptaci na získanou ztrátu zraku zařízení, jakou jsou Tyfloservis/Tyflokabinet či jiná podobná zařízení?
- Jakým způsobem Vás ovlivnila ztráta zraku?
- Jaké změny Vám ztráta zraku přinesla?
- Jak byste sám zpětně zhodnotil své přizpůsobení se ztrátě zraku?
- Jak dlouhou dobu jste se se ztrátou zraku vyrovnával?
- Co Vám nejvíce pomohlo překonat krizi v „adaptačním“ období?
- Co si myslíte, že Vám nejvíce pomohlo urychlit překonání „adaptačního“ období?
- Co naopak nejvíce zpomalovalo váš proces vyrovnání se se ztrátou zraku?
- Co bylo pro Vás významné během období vyrovnávání se se ztrátou zraku?
- Čeho jste se tenkrát (v období adaptace) nejvíce bál?
- Co Vám tenkrát (v období adaptace) dělalo radost?
- Jaká je Vaše víra, přesvědčení, životní ideologie?
- Nastala nějaká změna ve Vašem přesvědčení v souvislosti se ztrátou zraku?
- Jaké vyznáváte hodnoty (hodnotový systém)?
- Myslíte si, že Vaše životní přesvědčení sehrálo nějakou roli při Vaší adaptaci na ztrátu zraku?

Záznam pozorování v průběhu rozhovorů – Rozhovory byly po předchozím souhlasu respondentů nahrávány na diktafon. V průběhu rozhovorů jsem si dělala poznámky na papír,

na který jsem si zaznamenávala místo a čas rozhovorů, emoční ladění respondentů, vlastní připomínky a nápady týkající se následné interpretace rozhovoru.

6. Praktické a etické problémy výzkumu

Možné etické problémy

- Informovaný souhlas o dobrovolném zúčastnění se rozhovoru a použití diktafonu k nahrávání rozhovorů v písemném provedení. Seznámení se všemi okolnostmi výzkumu.
- Mlčenlivost – Použití pseudonymů kvůli ochraně osobních údajů. Zachování anonymity respondenta.
- Citlivé kladení otázek v průběhu rozhovoru s cílem nezanechat na respondentovy negativní dopad. Snaha vyhnout se kladení nepříjemných, nesrozumitelných, sugestivních a komplikovaných otázek.

Možné praktické problémy

- Sehnání dostatečného množství respondentů splňující podmínky pro jejich výběr.
- Časová náročnost rozhovorů.
- Zaznamenávání rozhovorů, pokud respondent nesouhlasí s použitím diktafonu

Výhody a nevýhody sběru dat

- Jako výhodu spatřuji v přímém kontaktu s osobou poskytující rozhovor. Možnost doptání se na určité nejasnosti či nesrovnalosti ve výpovědi.
- Nevýhodou sběru dat pomocí rozhovoru je možné vyvolání např. haló efektu u respondenta.

7. Terénní poznámky a záznam prvního rozhovoru

Terénní poznámky

Pohlaví: muž

Věk: 76

Nejvyšší dosažené vzdělání: vyučený pekař

Získaná ztráta zraku: ztráta zraku postupná – ke ztrátě zraku došlo ve věku 28 let

Při seznamování se s respondentem se respondent jeví jako nejistý. Má studené ruce. Na pokládané otázky odpovídá pomalu a rozvážně, ale krátce, občas úsečně. Po uplynutí nějaké doby respondent nabyl jistoty a „rozmluvil“ se. Ke konci rozhovoru se již respondent směje, dělá vtipné poznámky. Vypadá uvolněně.

Záznam prvního rozhovoru

A) *Souhlasíte se zaznamenáváním rozhovoru na diktafon?*

B) Ano, samozřejmě. Počítal jsem s tím.

A) *Jak ve Vašem případě proběhlo sdělení lékařské diagnózy? Jakým způsobem Vás to ovlivnilo?*

B) Oslepl jsem před 48 lety a tenkrát se ohled na nějakou lékařskou etiku nebraly, takže mi to sdělil pan doktor v nemocnici, tak nějak normálně. To jakým způsobem mi byla sdělena diagnóza mě myslím, nijak neovlivnilo. Když mi to sděloval, jako bych to ani nevnímal, to co mi říkal. Tak mě to vyvedlo z míry.

A) *Byla v období po sdělení lékařské diagnózy nabídnuta pomoc psychologa?*

B) Ne nebyla.

A) *Jakou roli sehrála ve Vaší adaptaci na získanou ztrátu zraku zařízení, jakou jsou Tyfloservis/Tyflokabinet či jiná podobná zařízení?*

B) Poslali mě do jakési poradny, kde se mi začali věnovat. Ukázali mi nějaké kompenzační pomůcky. Jednalo se ale jenom o pomoc praktickou.

A) *Jakým způsobem Vás ovlivnila ztráta zraku?*

B) Velice, začal jsem být závislý na manželce. Nemohl jsem se starat o děti, tak jako dříve.

A) *Jaké změny Vám ztráta zraku přinesla?*

B) Získal jsem invalidní důchod, přestal pracovat. Musel jsem se znova učit číst a psát. Hlavně ta ztráta pekařiny mě mrzí, to mě moc bavilo. Musel jsem si najít nové koníčky.

A) *Jak byste sám zpětně zhodnotil své přizpůsobení se ztrátě zraku?*

B) Docela dobře, ze začátku jsem tendence hlavně nechodit z bytu ven, protože jsem se bál. Ale těchto strachů jsem se postupem času zbavil, ale ne úplně.

A) *Jak dlouhou dobu jste se se ztrátou zraku vyrovnával?*

B) To jde těžko říct, ale typnu si ani na 5 let asi.

A) *Co Vám nejvíce pomohlo překonat krizi v „adaptačním“ období?*

B) Pomohla mi hlavně moje žena, která mi tenkrát byla oporou, bál jsem se, že mi potom uteče. A taky mě drželi nad vodou moje děti.

A) *Co si myslíte, že Vám nejvíce pomohlo urychlit překonání „adaptačního“ období?*

B) Zjištění, že existuje spousta pomůcek díky, kterým se mohu samostatně pohybovat. Takový to objevení malé naděje. Docela rychle jsem se s pomůckami naučil manipulovat a každý úspěch mi byl odměnou. Byla to ale dřina.

A) *Co naopak nejvíce zpomalovalo váš proces vyrovnání se se ztrátou zraku?*

- B) Ze začátku jsem byl apatický, nechtěl jsem své zvyky měnit a to trvalo docela dlouho. Určitě mě zpomalovalo moje očekávání, že se to přeci jenom zlepší – myslím tím zrak.
- A) *Co bylo pro Vás významné během období vyrovnávání se se ztrátou zraku?*
- B) Rodina, domov.
- A) *Čeho jste se tenkrát (v období adaptace) nejvíce bál?*
- B) Že mě opustí žena a odvede si sebou děti.
- A) *Co Vám tenkrát (v období adaptace) dělalo radost?*
- B) Jídlo, poslouchání hudby.
- A) *Jaká je Vaše víra, přesvědčení, životní ideologie?*
- B) Jsem ateista, v Boha nevěřím. Myslím si jen, že tak jak se člověk během života chová, tak se mu to jednou vrátí.
- A) *Nastala nějaká změna ve Vašem přesvědčení v souvislosti se ztrátou zraku?*
- B) Ne, pouze jsem se utvrdil v tom, že Bůh neexistuje.
- A) *Jaké vyznáváte hodnoty (hodnotový systém)?*
- B) Tak na prvním místě mam zdraví, štěstí, pak asi přátele a rodina a potom zbytek.
- A) *Myslíte si, že Vaše životní přesvědčení sehrálo nějakou roli při Vaší adaptaci na ztrátu zraku?*
- B) Asi ne. Zkoušel jsem se modlit – ale to taky nezabralo. Takže určitě ne.

8. Námět modifikace výzkumného návrhu

Na základě zkušeností z terénu si myslím, že rozhovory byli pro některé z respondentů příliš dlouhé, respondenti byli po jeho absolvování unavení. Za lepší variantu považuji rozdělení rozhovorů do dvou či tří částí, každé jinak zaměřené a postupně s nimi (těmito částmi) přicházet za respondentem. To by umožnilo větší proniknutí do problematiky a orientaci v ní. Užitečné by také bylo, zaslání otázek respondentům dopředu, aby se na rozhovor stihli připravit a své odpovědi na otázky si dostatečně rozmyslet.

9. Seznam literatury

- ČÁLEK, O., HOLUBÁŘ, Z. CERHA, J. *Vývoj osobnosti zrakově těžce postižených*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1991. ISBN: 80-7066-341-3.
- DISMAN, M. *Jak se vyrábí sociologická znalost*. Praha: Karolinum, 2008. ISBN 978-80-246-0139-7.

- HAMADOVÁ, P., KVĚTOŇOVÁ, L., NOVÁKOVÁ, Z. *Oftalmopedie. Texty k distančnímu vzdělávání*. Brno: Paido, 2007. ISBN 978-80-7315-159-1.
- JANKOVSKÝ, J. *Etika pro pomáhající profese*. 1. vyd. PRAHA: Triton, 2003. 223 s. ISBN 80-7254-329-6.
- JESENSKÝ, J. *Czechoslovak model of social rehabilitation of visually handicapped*. Praha: Horizont, 1989. ISBN: 80-85098-02-4.
- KŘIVOHLAVÝ, J. *Psychologie nemoci*. Praha: Grada, 2002. ISBN: 80-247-0179-0.
- KŘIVOHLAVÝ, J. *Psychologie zdraví*. Praha: Portál, 2003. ISBN: 80-7178-774-4.
- MCADAMS, D. P. *The Life Story Interview*. Praha: Northwestern University, 1995. [online]. [2010-02-01]. Dostupné z: <http://www.sesp.northwestern.edu/foley/instruments/interview/>.
- PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*. 4. vyd. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-772-8.
- VÍTKOVÁ, M. *Integrativní speciální pedagogika*. Brno: Paido, 2004. ISBN 80-7315-071-9.
- VODAČKOVÁ, D. *Krizová intervence*. Praha: Portál, 2002. 544 s. ISBN 80-7178-696-9.
- VOTAVA, J. *Ucelená rehabilitace osob se zdravotním postižením*. Praha: Karolinum, 2003. ISBN 80-246-0708-5.

Oceňuji snahu o poctivý přístup ke zpracování projektu. Podařilo se vám také pěkně formulovat úvod. Ale jinak ve výzkumu narazíte na řadu podstatných úskalí. Nemůžete hodnotit něčí adaptaci se na ztrátu zraku tak, že se ho zeptáte, jak se adaptoval na ztrátu zraku! Zkuste svůj výzkum promyslet a více otevřít – dělat něco jako „proces adaptace a faktory, které v něm hrají roli“ nebo životní příběhy lidí, kteří utrpěli ztrátu zraku. Bylo by ale lepší dlouhodobé pozorování, což nejde ve vašem výzkumu. V každém případě by výstupem mohla být právě identifikace faktorů, které hrají roli v tomto procesu – mohla byste také vytvořit paralelu k jinému adaptačnímu procesu, třeba na jiné postižení.